

Az ország tetejétől a fennsíki kövekig

Változatos tájak a Mátra gerincének és a Bükk mészkőtömbjének ölelésében

Az EGERERDŐ Zrt. mintegy 75 000 hektár állami földterület kezelője, amelyből 72.000 hektárt meghaladó az erdőtervezett erdőterület nagysága. Az erdészeti társaság működési területe az Északi-középhegységen belül a Mátra, a (Nyugat-)Bükk és a Heves-Borsodi-dombság erdészeti tájakra terjed ki, és mintegy 300 hektár tiszai ártéri erdő is színesíti az itt dolgozók szakmai munkájának színterét.

A Kékes vastag zúzmarával borított hegytömbje Gyöngyös felől, november végén

A Mátra

A Mátra az Északi-középhegység középso, peremjellegű tagja, 1220 km²-nyi területe nagyjából Heves megyéhez tartozik, északnyugati része pedig Nógrád megyében fekszik.

A 100 legmagasabb magyar hegy-csúcs közül 26 a Mátrában található, köztük a két legmagasabb, a Kékes (1014 m) és a Galya-tető (965 m) is.

A mai elképzelések szerint a hegységet egy mintegy 3000 méter magas,

30 km átmérőjű vulkán kalderájának maradványai alkotják, míg mások több kisebb tűzhányó maradványának tekintik.

A Mátrát alkotó főbb kőzetek, mint az andezit, a riolit és a dácit a kiömlési kőzetek közé tartoznak, melyek a felszínre ömlött lávából keletkeznek. A hegy lábánál, a vulkáni eredetű kőzetek mellett, jelentős kiterjedésben található márga, homokkő és agyag. Ezekre rakódott rá a felső-pannóniai korban az a jelentős lignitvagyon, amelyet Visonta környékén mind a mai napig bányásznak.

Klimatikus szempontból a Mátra a legváltozatosabb tájunk. Nagy magassági kiterjedése miatt a legsólsó térszínteken az erdőssztyep (ESZTY), a legmagasabb régiókban pedig a bükkös (B) klíma uralkodik.

A Mátra vízfolyásai csapadékos időszakban hamar megáradnak, majd csapadékmentes időszakban csaknem teljesen kiszáradnak. A patakokon nagy a „villámvizek” veszélye, melyek a mederben és a műtárgyakban jelentős pusztítást okozhatnak. A hegység jelentős vízfeszültségének egy részét tározókban igyekeznek felfogni, ezek vizét részben ivóvízellátásra, részben öntözésre használják. A hegységben sok forrás fakad, ezek erősen ingadozó vízhozamúak.

A Kékes erdőrezervátum

A Pisztrángos-tó a Kékes északi begyoldalán

A táj talajainak túlnyomó részét a barna erdőtalajok alkotják. A területen legnagyobb, 47%-ot meghaladó arányban az agyagbemosódásos barna erdőtalajokat találhatjuk.

A növényzet, elsősorban az erdők övezetessége hazánkban a Mátrában (elsősorban a központi rész megmaradt erdőtakarójában) figyelhető meg leginkább. A magasabb területeket bükkösök borítják, a legmagasabb részeken hegyvidéki jelleggel, több, a magashegységi („montán”) bükkösökre jellemző fajjal.

Az alacsonyabban vagy a déli oldalon található, középhegységi jellegű bükkösökben, a tengerszint feletti magasság csökkenésével egyre nagyobb lesz előbb a gyertyán, még lejjebb a kocsánytalan tölgy szerepe. Végül a bükkösök zónája fokozatosan a kocsánytalan tölgy-gyertyán, részben bükk uralta elegyes erdők, majd a gyertyános-tölgyesek övébe megy át. Még lejjebb haladva, különösen a hegység központi részének déli felén, hazánk legnagyobb kiterjedésű cseres-kocsánytalan tölgyes zónája fekszik.

Elsősorban a bükkösök és a gyertyános-tölgyesek közé ékelődnek, de kisebb mértékben a cseres-tölgyesek zónájában is előfordulnak sziklás, köves területek. Különösen a hegység északi részén találhatók kisebb-nagyobb kőfolyások. A kisebb törmelékmezőkön törmelékletjtő és részben szurdokerdő jellegű erdőállományok alakultak ki.

A Mátra központi részén kiemelten fontos élőhelyek a szivárgó vízfolyások

fás és fátlan társulásai. Viszonylag elterjedtek a nedves teknőkben a kőrises-égeres láperdők. Különleges, unikális fajuk a hazánkban csak itt élő *hegyi perje*, gyakoribb a *keserű kakukktorma*.

Az erdészeti tájban az erdőterület többsége állami tulajdonú (59%), de a magántulajdonban lévők aránya is magas (39%). Mindezek mellett elhanyagolható a közösségi kezelésben lévő, illetve a vegyes tulajdonú területek aránya.

Elsődlegesen védelmi rendeltetésű erdőt 18 987 ha-on találunk, ez a táj erdeinek 39%-a. Az ebbe a rendeltetescsoportba tartozó erdők 79%-a őshonos állomány. Emellett összesen 36 507 hektár a Natura 2000 besorolású terület, melynek nagy része (31 686 hektár) különleges madárvédelmi és csupán 130 hektár a különleges természetmegőrzési terület. A Natura 2000 hálózathoz sorolt területek 13%-a kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület.

A Bükk

Az Északi-középhegység tájcsoporthoz tartozó legösszetettebb, középső erdészeti tája a Tarna és a Sajó völgye között húzódó Bükk erdészeti táj. Területe (1381 km²) két tájrészletre bontható, északi fele a Központi-Bükk, mely hazánk legnagyobb átlagmagasságú tájrészlete, déli területre pedig a Bükkalja.

Az erdészeti táj meghatározó eleme a Bükk hegység, mely az Északi-középhegység legkiterjedtebb és legnagyobb átlagmagasságú tagja, mivel 50 csúcs

emelkedik 900 méter fölé. A hegység legmagasabb pontja a Kettős-bérc déli csúcsa, a „Szilvási-kő” (960,7 m).

A hegység központi része a Bükk-fennsík, amelyet a Garadna-völgy oszt ketté. Ennek megfelelően a felszín nagy része középhegységi magas fennsík, illetve hegyhátak alkotta középhegységi domborzattípusba sorolható. A fennsík jellemző felszíni formái a karmezők, a töbrök, a zombolyok. A fennsík déli határát a „bükki kövek” jelölik ki. A fennsíkhöz északról egy völgyekkel erősen tagolt hegyláb felszín csatlakozik, amely egészen 222 méterig lenyúlik. A fennsíktól délre elhelyezkedő Déli-Bükk hegyhátsorok és völgyek jellemezték középhegységi térszín.

A Bükk hegység a mezozoikumban az afrikai tektonikus lemezen helyezkedett el, és onnan került bonyolult szerkezeti és lemeztektonikai mozgások hatására a mai helyére. A hegység nagy részét triász kori üledékek építik fel, ezek közül kiemelendő a Kis-fennsíkon található tűzköves mészkő, illetve a Nagy-fennsíkon előforduló fennsíki mészkő. A két részt elválasztó Garadna-völgyben idősebb, perm kori mészkő és pala, illetve karbon kori agyagpala és homokkő található. Kiemelendő a Szarvaskő környékén található, 160-220 millió éves vulkáni kőzetösszetétel (bazalt, gabbro, ultrabázis), ahol a vulkáni tevékenységet jól mutatja az egykori óceánok mélyén feltört bazalt lávafolyások jellegzetes terméke,

Töbörösor tájkép a Bükk-fennsíkon

a párnaláva. A triász utáni lemezmozgások hatására a hegység ferde redőkből és átbuktatott takarókból álló gyűrt hegységgé alakult.

A hegység patakjainak vízhozama a karsztos vízgyűjtő terület kiegyenlítő hatásának megfelelően egyenletesebb, az árvizek késleltetve követik a hóolvadást és a nagyobb esőket. Ugyanakkor a források közelében található kisebb vízfolyások hozama a forrásoknak megfelelően nagymértékben ingadozhat.

A Bükkben és a hegység lábánál több jelentős forrás fakad. Mindegyikre jellemző, hogy vízhozam-ingadozásuk igen nagy (akár ezerszeres is), mivel a Bükk-fennsík alatt húzódó nagy karsztvíz tározó rendszer „túlfolyói”. Ennek megfelelően számos időszakosan működő forrás is található, melyek közül néhányból akár „szökőkútszerűen” törhet elő a víz.

A tavaszi nagyvízi vízhozamokkal több mesterséges tavat duzzasztanak, melyek a patakok árhullámainak felfogásával a helyi vízellátást szolgálják. A területen igen jelentős a karsztvizek mennyisége, ezek minősége I. osztályú.

Az erdészeti táj talajainak mintegy 2%-át alkotják a köves és a földes váz talajok. A közethatású talajok közül a rendzina talajok mintegy 14%-os területi aránnyal fordulnak elő. Emelett igen jelentős a barna erdőtalajok aránya. A barna erdőtalajokon belül 15%-os arányt képviselnek a savanyú, nem podzolos barna erdőtalajok, amelyek hazánk legsavanyúbb talajképződményei. Az erdészeti táj legnagyobb arányú (34%) talajtípusa a Ramann-féle barna erdőtalaj (barnaföld), amely főleg a Bükkalján fordul elő igen nagy területi aránnyal. Kizárólag a Bükkalján találkozhatunk a csernozjom barna er-

dőtalajokkal, melyek aránya az egész tájon belül meghaladja a 16%-ot.

A Központi-Bükk nagyrészt erdővel borított növényzete nem egységes, a sokféle alapkőzet és a domborzat miatt kimondottan változatosnak tekinthető. A legmagasabb részeket (Bükk-fennsík) hegyvidéki jellegű bükkösök uralják. Elsősorban a kiemelkedő sziklákon, sziklás hegyhátakon jellemzőek a hársas-körises sziklaerdők. Leginkább az északra néző sziklákon, sziklás, gyakran szurdokszerű völgyekben jelennek meg a bükkös-juharos-hársas-körises sziklaerdők, törmelékletű és szurdok-erdők.

A fennsíkon az évszázados emberi tevékenység következtében fajgazdag, üde-félszáraz hegyi rétek jöttek létre, amelyeket korábban kaszáltak és legeltettek. A Központi-Bükk alacsonyabb részeit gyertyános-tölgyes jellegű üde lomberdők és cseres-kocsánytalan tölgyesek uralják. Mészkövön és dolomiton, elsősorban a Központi-Bükk déli felében, meredek, gyakran köves oldalakon zárt és nyílt, sziklagyepekkel, sztyepekkel mozaikos molyhostölgyesek (*Quercus pubescens*) jelennek meg. A sokkal inkább dombvidéki jellegű Bükkalja növényzete jelentősen eltér a Központi-Bükkétől. Innen a bükkösök és a sziklaerdők hiányoznak, és a mészkerülő tölgyesek is ritkábbak. Viszonylag nagy kiterjedésben találni, elsősorban a Központi-Bükkhöz csatla-

Feltörő karsztvíz a Vöröskő-forrásból, Felsőtárkány közelében

A Heves-Borsodi-dombság vidéke hazánk egyik alig

kozó részeken, cseres-kocsánytalan és gyertyános-tölgyeseket.

Az erdők hármas funkciójának megfelelő elsődleges rendeltetés alapján az erdészeti táj erdőrészeinek 70%-a védelmi, 29%-a gazdasági rendeltetésű, és csak 1%-a közjóléti rendeltetésű erdő. A táj kiemelkedő rekreációs szerepe ellenére nem túl jelentős közjóléti elsődleges rendeltetésű erdők arányának oka elsősorban az, hogy a legfontosabb turistautak, pihenőhelyek a természetvédelmi területeken találhatóak, így a közjóléti elsődleges rendeltetések nem kerültek érvényesítésre. Az erdészeti tájban összesen 53 744 hektár erdő található Natura 2000-es besorolású területen.

A Heves–Borsodi-dombság

A Mátrától és Bükkötől északra fekvő dombvidék területe 123 196 hektár. Főbb talajképző kőzetei az agyag, agyagmárga, homokkő és vulkáni tufa. Hűvösebb klímája miatt a leggyakoribb cseres-tölgyes és gyertyános-tölgyes erdőtársulások mellett sok bükköst is találunk. Szigetszerűen mészkérülő és mészkedvelő erdők, a völgyekben ligeterdők is előfordulnak. Kultúrerdők közül az akácosok a legjelentősebbek. Az egyéb területek közül a szántókat és másodlagos gyepeket kell megemlíteni.

Az erdészeti klímaosztályozás szerint a tájnak az erdészeti adattárban nyilvántartott erdőterületei legnagyobb

arányban a gyertyános-tölgyes klímakategóriába (57%) tartoznak. A bükkös klímakategóriába az erdők 14%-a, a kocsánytalan tölgyes, illetve cseres klímakategóriába pedig 29%-a esik.

A Heves–Borsodi-dombság klimatikus, domborzati és geológiai adottságai elsősorban a barna erdőtalajok nagy területű létrejöttének kedveztek. Alapkőzetük leginkább a lösz és a homok. A kialakult fő talajtípusok közül meghatározók a közép- és délkelet-európai barna erdőtalajok, amelyek az erdők 91,8%-án fordulnak elő.

A Heves–Borsodi-dombság erdészeti táj három megyét (Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves és Nógrád megye) és 78 községhatárt érint. Az erdővel borított területek a táj 47,3%-át foglalják el. A 60 233 ha adattári erdőterület 97%-a faállománnyal borított terület, 3%-a pedig erdőgazdálkodási tevékenységet közvetlenül szolgáló földterület. Az állami tulajdonú erdők az összes erdőterület 44%-át (26 504 ha) teszik ki, míg a magántulajdonú területek (32 975 ha) aránya 55%. A védelmi rendeltetésű erdők 60%-a természetvédelmi és 37%-a talajvédelmi rendeltetésű.

Az erdészeti táj területén valamennyi fő állománytípus fellelhető, ezen belül 72 állománytípus fordul elő. A táj meghatározó faállományai a bükkösök, a gyertyános tölgyesek és a kocsánytalan tölgyesek, a cseresek és az erdeifenyvesek. Helyi specialitás, hogy a völgyi ré-

szeken extrazonális bükkösök, a tetőkön elegendően cseresek vannak. Az idegenhonos állományok közül főképp az akácosok és az erdeifenyvesek fordulnak elő általában monokultúrákban.

A védelmi elsődleges rendeltetésű erdők területe 18 522 ha. A Heves–Borsodi-dombság erdészeti táj kétharmadát természetesen keménylombos erdők (cseresek, kocsánytalan tölgyesek és bükkösök) borítják, míg egyharmadán kultúrerdők, elsősorban akácosok és fenyvesek találhatók.

Erdővédelmi szempontból kiemelendő az erdőállományokra nehezedő, folyamatosan jelen lévő illegális fakitermelés és faanyaglopás, ami nagyobb arányban lábon álló állományokat, kisebb mértékben a már megtermelt készleteket érinti.

Szintén komoly erdővédelmi probléma az erdőtűz, ami szinte minden évben előfordul, és jelentős problémákat okoz, leginkább fenyvesekben és őshonos állományokban, ahol elakácosodáshoz vezet. Egyes években akár több száz hektár erdőterületet is érinthet.

Dobre-Kecsmár Csaba
vezérigazgató, EGERERDŐ Zrt.

Forrás: **Magyarország**
Erdészeti Tájai II.

Fotók: **Nagy László (1),
iff. Ősz Gusztáv (2), Vigh Ilona (3, 4)
Nagy Erika (5),
EGERERDŐ Zrt. (6, 7)**

látogatott erdőtája

Jellegzetes dombvidék erdőkép